CZU: 323.15:341.232:316.647.8

COOPERAREA TRANSFRONTALIERĂ PENTRU MINIMIZAREA STEREOTIPURILOR NEGATIVE PE TIMP DE RĂZBOI

Serhii HAKMAN[39]

https://doi.org/10.59295/csienu2025.10

Informații despre recenzent:

ROȘCA Ludmila, doctor habilitat în filosofie, cercetător științific principal, Universitatea de Stat din Moldova, ludmilarosca.com@gmail.com .

Rezumat: *În contextul transformărilor sociale și al turbulențelor geopolitice, condițiile pentru dezvoltarea durabilă a țărilor, regiunilor și comunităților sunt de o importanță deosebită. În realizarea unității societății, un loc aparte îl ocupă armonizarea relațiilor interetnice, care, printre alți factori, sunt împiedicate de stereotipurile negative etno-naționale și etno-regionale de percepție reciprocă.*

Pentru a le minimiza, este necesară o analiză profundă a principalelor premise, a caracteristicilor apariției și formele de manifestare a lor, și, de asemenea de elaborarea unor propuneri de interacțiune între autoritățile publice și instituțiile societății civile pentru minimizarea stereotipurile negative.

De interes deosebit, în contextul nostru, este starea și dinamica relațiilor interetnice pe teritoriul Euroregiunii ”Prutul de Sus”, care include unitățile administrativ-teritoriale ale Ucrainei, României și Republicii Moldova. Euroregiunea este de asemenea multietnică, cu specificul propriu, origini istorice ale formării problemelor etno-naționale și, ca multe teritorii de frontieră, poate fi clasificată ca etnoregiune după caracteristicile sale. Definiția acestui concept a fost formulată de cercetătorul ucrainean modern Petro Nadolishnyi ca „un teritoriu relevant, care, prin ansamblul elementelor etnice interconectate, natura și intensitatea proceselor etnice, diferă de alte teritorii și poate fi un obiect separat (independent) al politicii etno-naționale statale”. Adică este un spațiu de manifestare concentrată a factorului etno-național.

Euroregiunea are propriile sale caracteristici în formarea stereotipuri-

39 Director adjunct al Centrului Regional Cernăuți de Formare Continuă, doctor în istorie, conferențiar universitar, hakman.serhii@gmail.com .

lor etno-naționale și etno-regionale, precum și particularitățile interacțiunii dintre autoritățile publice și instituțiile societății civile în minimizarea stereotipurilor negative de percepție reciprocă. Înțelegerea acestor procese în timp de război este extrem de importantă.

Cuvinte cheie: Euroregiunea „Prutul de Sus", etnoregiune, relații interetnice, etnopolitică, stereotip etnonațional și etnoregional.

CROSS-BORDER COOPERATION FOR MINIMIZING NEGATIVE STEREOTYPES DURING WARTIME

Abstract: *Amid social transformations and geopolitical turbulence, the conditions for the sustainable development of countries, regions, and communities hold particular importance. In fostering societal unity, a crucial role is played by the harmonization of interethnic relations, which are often hindered by negative ethno-national and ethno-regional stereotypes of mutual perception.*

To minimize these stereotypes, a comprehensive analysis is required of their underlying premises, their emergence and manifestation, as well as the development of proposals for interaction between public authorities and civil society institutions to counteract negative stereotypes.

Of particular interest in this context is the state and dynamics of interethnic relations in the territory of the «Upper Prut» Euroregion, which encompasses administrative units from Ukraine, Romania, and the Republic of Moldova. This Euroregion is also multiethnic, characterized by its own specificities, historical origins of ethno-national issues, and, like many border regions, can be classified as an ethnoregion based on its characteristics. The definition of this concept was formulated by the contemporary Ukrainian researcher Petro Nadolishnyi as «a relevant territory that, through the interconnected ethnic elements, the nature and intensity of ethnic processes, differs from other territories and can be considered an independent object of state ethno-national policy.» In other words, it is a space where the ethno-national factor is highly concentrated.

The Euroregion has distinct features in shaping ethno-national and ethno-regional stereotypes, as well as specific dynamics in the interaction between public authorities and civil society institutions in minimizing negative stereotypes of mutual perception. Understanding these processes during wartime is of paramount importance.

Keywords: "Upper Prut" Euroregion, ethnoregion, interethnic relati-

ons, ethnopolitics, ethno-national and ethno-regional stereotypes.

Una dintre trăsăturile caracteristice ale societății postindustriale moderne este formarea unui spațiu unic de informare și comunicare, în care informația este o resursă practic inepuizabilă. Cultura informațională a societății noastre este extrem de eterogenă. Dezvoltarea sa evolutivă, dezvoltarea independentă a culturii analitice de către diferite grupuri de populație, este un proces îndelungat. Asigurarea libertății informaționale exacerbează problema adaptării umane la fluxul excesiv de informații și nevoia de a forma o persoană cu orientări clare referitor la valori.

Stereotipul, ca o imagine sau reprezentare schematică și stabilă a unui fenomen sau obiect social, joacă un rol semnificativ în viața socială. Fiind o parte integrantă a unei atitudini, un stereotip social exprimă o atitudine obișnuită față de un fenomen care s-a dezvoltat sub influența condițiilor sociale și a experienței anterioare. Având în vedere inextricabilitatea legăturii dintre stereotipurile sociale și informațiile care circulă în societate, în condiții de deficit de informații, absența stereotipurilor face imposibilă evaluarea adecvată a realității și a prognosticului acesteia. Stereotip social, la rândul lui, permite reducerea considerabilă a timpul de reacție la o realitate în schimbare și accelerarea procesului de cunoaștere. Totuși, apărând în fața unei lipse evidente de informații, stereotipul se dovedește adesea a fi eronat, joacă un rol conservator, formând concepții greșite. Stereotipurile preexistente îi obligă pe oameni să caute informații care îi susțin și să ignore informațiile care nu coincid cu ele. Astfel, un stereotip social poate servi drept factor care deformează procesul de interpretare și, în consecință, poate fi ineficient în rezolvarea problemelor de orientare ale unui individ sau ale unui grup de persoane. Mai mult, stereotipurile negative privind percepția reciprocă pot afecta nivelul de încredere dintre grupurile sociale și chiar pot fi factori care stârnesc ostilitate. În relațiile interetnice, acestea pot acționa ca un factor de deteriorare a relațiilor dintre grupurile etno-naționale, iar în zonele de frontieră, chiar ca un factor de deteriorare a relațiilor interstatale.

În condițiile în care contactele dintre oameni și contactele sociale, inclusiv de pe diferite părți ale frontierei, își pierd dependența de reglementarea autorităților de la diferite niveluri, se restabilesc legăturile între reprezentanții familiilor separate ca urmare a schimbărilor istorice ale frontierelor, între reprezentanții diferitelor grupuri etnice care trăiesc în state diferite și se stabilește cooperarea în domeniul științei și educației. În acest context, importanța depășirii sau minimizării stereotipurilor etno-naționale și et-

no-regionale negative devine din ce în ce mai relevantă. Depășirea acestor stereotipuri, care în multe cazuri se transformă în bârfe, devine o condiție prealabilă necesară pentru dezvoltarea unor relații de bună vecinătate în regiunile de frontieră.

În contextul transformărilor sociale și al turbulențelor geopolitice, condițiile pentru dezvoltarea durabilă a țărilor, regiunilor și comunităților teritoriale sunt de o importanță deosebită. În realizarea unității societății, un loc aparte îl ocupă armonizarea relațiilor interetnice, care, printre alți factori, sunt împiedicate de stereotipurile negative etno-naționale și etno-regionale de percepție reciprocă.

Atât cercetătorii ucraineni, cât și cei din străinătate și-au dedicat lucrările problemei studierii stereotipurilor. În contextul studiului nostru, pot fi urmărite mai multe direcții de cercetare: în direcția studierii stereotipurilor ca fenomen social (D. Myroshnychenko, E. Durkheim, T. Stefanenko), în direcția analizei proceselor etno-naționale, inclusiv legate de cauzele apariției stereotipurilor etno-naționale și etno-regionale sau de formele de manifestare a acestora (Yu. Bromley, V. Kozlov, V. Yevtukh, O. Kryvytska, P. Nadolishny), în direcția studierii particularităților regiunii de frontieră ucraineano-moldo-române ca loc unde s-au dezvoltat stereotipurile corespunzătoare (I. Burkut, V. Moșneaga, V. Fisanov, E. Patraș, I. Manolatiy).

Scopul articolului este de a defini stereotipul percepției reciproce ca factor mental important care influențează relațiile dintre persoanele aparținând diferitelor grupuri etnice, regiuni și țări, în cadrul studierii particularităților dezvoltării istorice a teritoriului Euroregiunii „Prutul de Sus” și a motivelor care au dat naștere stereotipurilor negative, și elaborarea, în această bază, a unor propuneri pentru minimizarea impactului acestora asupra relațiilor transfrontaliere din această regiune.

Pentru a minimiza stereotipurile negative este necesară o analiză profundă a principalelor premise, a caracteristicilor apariției și formele de manifestare a lor, și, de asemenea elaborarea unor propuneri de interacțiune între autoritățile publice și instituțiile societății civile în acest sens, precum și particularitățile dezvoltării teritoriului studiat. Pentru studiu de caz a fost aleasă Euroregiunea „Prutul de Sus”. Euroregiunea s-a format pe o zonă de graniță etnică, unde timp de multe secole au existat contacte etnice intense între populațiile autohtone slave și romanice. Interacțiunea constantă în diverse sfere ale vieții și-a pus amprenta asupra formării stereotipurilor etnice în regiunile de frontieră dintre Ucraina, Republica Moldova și România.

Euroregiunea actualmente este multietnică, cu propriile specificități, origini istorice ale formării problemelor etno-naționale și, la fel ca multe teritorii de frontieră, după caracteristicile sale poate fi clasificată drept etnoregiune.

Definiția de entoregiune a fost propusă de cercetătorul ucrainean Petro Nadolishnyi ca ”un anumit teritoriu care, în conformitate cu toate elementele etnice legate între ele, cu caracteristicile intensității proceselor etnice, se deosebește de alte zone și poate fi considerat drept un obiect aparte al etnopoliticii de stat”[40]. Conform opiniei cercetătorului ”acesta este un spaţiu de expresie concentrată a factorilor etnici. Totodată acest hiatus etnoregional (salt, decalaj într-un număr de particularităţi) este determinată de gradul de intensitate a proceselor interetnice şi etnopolitice pe baza unor indicatori informali şi calitativi, care includ nivelul de autoorganizare etnică şi mobilizare etno-culturală şi etno-politică, comportamentul demografic al comunităţilor etnice, gradul de toleranţă interetnică etc[41]”.

După cum afirmă cercetătorul din Republica Moldova Valeriu Moşneaga, Europa de astăzi poate fi caracterizată nu numai prin diversitatea ei etnică şi culturală, dar de asemenea prin multe frontiere, care separă regiuni, grupuri etnice şi alte identităţi comune. Euroregiunea ”Prutul de Sus” este o astfel de zonă care, asemănător cu alte teritorii similare din Europa, are în componenţa sa grupuri etnice, care au dincolo de frontieră ”patria istorică”, în care aceeaşi etnie este în calitate de naţiune titulară[42]. Aici, pe teritoriul euroregiunii, locuiesc compact minorităţi etnice, care nu sunt diasporă ci populaţie autohtonă. În unele zone acestea formează un masiv etnic unic pe ambele părţi ale frontierei: pe de o parte a frontierei – ca o minoritate, pe de altă parte – ca naţiune titulară. Deci, putem face presupunerea că etnoregiunile pot să iasă din cadrul teritoriului unui stat, cum ar fi în acest caz, atunci când este vorba de teritoriul Euroregiunii ”Prutul de Sus”, subiecții cărei în întră în componenţa diferitor state.

Totodată pe teritoriul Euroregiunii ”Prutul de Sus” (în special, în partea

40 Надолішній П. Розбудова нової системи врядування в Україні: етнонаціональний аспект. (Теоретико-методологічний аналіз): Монографія. – К.; Одеса: Вид-во УАДУ; Астропрінт, 1999. – С. 149-150.

41 Ibidem.

42 Мошняга В. Молдово-румыно-украинские еврорегионы: реальность и ожидания // Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки. Матеріали Міжнародної наукової конференції, Чернівці, 18-19 вересня 2000. – Чернівці: БУКРЕК, 2000. – С. 160.

de nord a Bucovinei, în partea de nord şi de sud a Basarabiei, precum şi, într-o mare măsură, în raioanele din Republica Moldova) continuă procesul complex şi destul de dureros al autoidentificării etnice şi culturale şi, totodată, al divizării etnice a populației românofone. Menţionăm, de exemplu, faptul că în Ucraina populaţia românofonă este destul de numeroasă şi dacă calculăm împreună persoanele, care la recensământul populaţiei s-au identificat ca români şi pe cei care s-au identificat drept moldoveni, vom avea o cifră de aproape 410 mii, care intrece numeric considerabil numărul belaruşilor, care ocupă locul al treilea după ucraineni şi rusi[43]. Vorbind despre acest proces de autoidentificare, menţionăm faptul că având aceeaşi limbă literară, aceiaşi clasici literari, tradiţii comune, datorită modificărilor geopolitice complexe din secolele XVIII, XIX şi XX, eceste grupuri s-au dezvoltat în diferite spaţii geopolitice, care au influenţat în mod semnificativ asupra identificării lor ulterioare.

Drept dovadă a continuării acestui proces pot servi schimbările dinamice în raportul dintre numărul de români şi moldoveni. Astfel, comparând datele recensământului din 2001 cu cele a recensământului din 1989 se poate observa că în Ucraina numărul de persoane care se consideră români a crescut, reprezentând în comparaţie cu 1989 112%, iar cei care se consideră moldoveni – a scăzut, reprezentând respectiv 79,7%. Deosebit de remarcat această dinamică se observă în regiunea Cernăuţi, unde în comparaţie cu 1989, românii constituie 114,2%, iar moldoveni – respectiv 79,5%[44]. Cercetătorii din România și reprezentanții elitei etnice românești din Ucraina consideră că structurile guvernamentale ucrainene ar trebui să găsească o formă adecvată de recunoaștere oficială a identității etnice, lingvistice, culturale și religioase a românilor și moldovenilor, invocând și faptul că în perioada 1991 – 2001 au fost semnate o serie de documente în care a fost recunoscută identitatea acestor două grupuri de către oficialitățile României și a Republicii Moldova. De exemplu, în Acordul interguvernamental privind cooperarea în domeniul educației, științei și culturii din 20 martie 1993 putem găsi o referință la identitatea românească/

43 Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. (За даними Держкомстату України).

44 Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. (За даними Держкомстату України).; Popescu I., Ungureanu C. Românii din Ucraina: între trecut şi viitor. Vol. 1. Românii din Regiunea Cernăuţi (Studiu etnodemografic şi sociolingvistic). – Oradea: Primus, 2009. – P. 272.

moldovenească (art. 2, 14)[45]. În opinia lor, recunoașterea oficială teoretică și practică a identității etnice a moldovenilor și a românilor ar fi, de asemenea, în concordanță cu prevederile paragrafului ”b” al articolului 1 al Recomandării 1201 (1993) a Consiliului Europei[46], care în acordul de bază ucraineano-român părțile s-au angajat de a le realiza. Autor parțial este de acord cu acest concept, cu condiția că va fi recunoscută identitatea acestor grupuri, dar nu lipsa dreptului la existență a unuia dintre ele, nu se vor face încercări de contrapunere unui grup altuia și nu se vor face eforturi pentru urgentarea acestor procese.

Merită să ne amintim de opinia cercetătoarei ucrainene Olga Kryvytska, pentru care diferenţierea şi identitatea naţională şi etnică este o realitate socială, dar una care nu rămâne constantă, deoarece sentimentele naţionale care unesc oamenii în anumite grupuri sunt ambivalente. În contextul identificării etnice post-sovietice intensitatea acestor sentimente pe de o parte, în mare măsură depind de politică, gradul de deschidere în raport cu alte popoare, iar din altă parte – de gradul de concentrare a atenţiei asupra propriilor probleme şi a căutării unui inamic extern, care ar fi responsabil pentru toate problemele unei anumite comunităţi sociale[47].

Cu toate acestea, un punct important în diferenţierea conceptelor de ”etnie” şi ”naţiune”, conform academicianului ucrainean Volodymyr Yevtuh, este faptul că etnia poate exista atât compact (în cadrul aceluiaşi teritoriu), cât şi dispers, împrăştiat în diferite zone, menţionând într-o perioadă destul de lungă de timp principalele sale caracteristici calitative. În ceea ce priveşte conceptul de ”naţiune”, în contextul ei etnic, de obicei ea este interpretată ca o comunitate umană, care se bazează pe caracteristici culturale, psihologice etc. şi pentru care este obligatorie o conştiinţă comună, în centrul cărei se găseşte originea comună. În această comunitate una dintre caracteristicile principale ale ei este existenţa în acelaşi teritoriu, adică teri-

45 Патраш Е. Вопрос защиты прав национальных меншинств во взаимоотношениях Украины, Румынии и Республики Молдова // Україна-Румунія-Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин: матеріали міжнародної наукової конференції. – Чернівці: Букрек, 2002. – С. 322.

46 Recomandarea 1201 (1993) a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei privind un protocol adiţional la Convenţia europeană a drepturilor omului, privind drepturile minorităţilor naţionale // Patraş E. Minorităţile naţionale din Ucraina şi Republica Moldova: statutul juridic. – Cernăuţi: Ed. Alexandru cel Bun, 1999. – P. 256-260.

47 Кривицька О. Конфліктність пострадянської етнічної ідентифікації / Олена Кривицька // Політичний менеджмент. – 2003. – № 3. – С. 43.

toriul comun poartă rolul celui mai principal atribut existent[48]. Deci, pentru constituirea unei naţiuni nu este suficient sentimentul de comunitate etnică. Conform teoriei lui Friedrich Hekmann, ”naţiunea este un grup etnic care are o conştiinţă politică comună, iar pe plan politic este organizat în formă de stat naţional”[49]. Volodymyr Yevtuh chiar sugerează că noţiunea de ”etnie” este mult mai largă decât noţiunea de ”naţiune” nu numai în conformitate cu paradigma semantică. Aceasta nu include în mod automat conceptul de ”naţiune”, chiar după oportunităţile de acoperire a tuturor comunităţilor umane, deoarece nu toate grupurile etnice, care constituie temelia naţiunii, devin aceasta [naţiune. – n.a.][50]. În contextul autoidentificării românilor și moldovenilor se poate presupune, de asemenea, că în anumite condiții ei ar putea forma două națiuni politice pe baza unei etnii comune.

Este bine cunoscut faptul, că o națiune există atunci, și atâta timp până când se păstrează autoidentitatea națională a membrilor ei. Conștiința unei națiuni politice, de obicei, funcționează la două niveluri – la nivel general național și la nivelul grupului etnic. Dacă pentru reprezentanții națiunii titulare (în Ucraina, de exemplu – etnicii ucraineni), nu este nici o problema de a combina aceste două niveluri, pentru anumite grupuri etnice astfel de probleme există. Cu aceasta se face imposibilă prioritatea identității general-naționale asupra identității de grup, condiție obligatorie pentru o națiune politică[51]. Cu aceste probleme se confruntă practic toate noile state care au apărut în spațiul postsovietic.

Există, și în ultimul timp necesită o mai mare atenție din partea etnopoliticii ucrainene, problema studierii atitudinii și a orientării politice a etnicilor ruși din Ucraina. Acest grup etnic nu este omogen în proiecția proprie referitor la soarta noilor state independente, a relațiilor lor cu lumea exterioară și a statutului personal în noul sistem etno-social și politic al țării. Acest grup etnic a fost nevoit să treacă printr-o schimbare destul de dramatică a statutului lor de la unul privilegiat până la rolul deși celei mai

48 Євтух В. До проблеми визначення поняття “етнічна меншина” // Етнічні меншини Східної та Центральної Європи: компаративний аналіз становища та перспектив розвитку. – Київ: ІНТЕЛ, 1994. – С. 14-29.

49 Heckmann F. Etnische Minderheiten, Volk und Nation. Sociologie inter-etnischer Beziehungen. – Stuttgart, 1992. – S. 57.

50 Євтух В. До проблеми визначення поняття “етнічна меншина”. – С. 17-18.

51 Майборода О. Проблема формування нової ідентичності української нації // Стратегія національної консолідації в Україні: Круглий стіл експертів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://rdu-old.narod.ru/fbook_1/strat_2.htm

numeroase, dar, totuș, a unei minorități etnice.

De exemplu, o astfel de transformare de rol la mulți ruși din Ucraina a provocat un anumit stres psiho-emoțional, cerându-le să-și aleagă poziția proprie referitor la statalitatea ucraineană și față de eforturile necesare pentru a găsi un loc adecvat în ea. Cercetătorul ucrainean A.Kruhlashov observă două tendințe de dezvoltare ale acestui grup etnic. Prima demonstrează o disponibilitate a unei părți ale lui de așsi schimba identității din cea rusă în ucraineană. A doua tendință indică lipsa premizelor interne pentru autoizolarea rușilor, și devine o anumită dovadă a unei politici adecvate a statului ucrainean referitor la minorități, în general și, în special, referitor la ruși. Aceste două tendințe demonstrează că, deși până acum n-a fost elaborată concepția etnopoliticii ucrainene, reprezentanții minorităților etnice din țară nu sunt supuși unei discriminări etnice și nu sunt obiecte ale unor încălcări ale drepturilor individuale și colective. Și, că ei nu văd în statul ucrainean un adversar al său[52].

La aceasta s-a adăugat și problema persoanelor strămutate în interiorul țării ca consecință a anexării Crimeei de către statul rus, a conflictului armat din estul Ucrainei și, în sfârșit a invaziei armatei ruse în Ucraina pe scară largă . Salvându-se de persecuții și ostilități câteva milione de cetățeni s-au mutat în alte regiuni ale Ucrainei, inclusiv în regiunea Cernăuți, precum și în alte state.

Această situație a descoperit o serie de probleme nu numai social-juridice, ci și psihologice, legate de adaptarea persoanelor strămutate la noul loc de trai, noi obiceiuri și tradiții locale, și, uneori, un nou mediu lingvistic. Cu toate acestea, a apărut necesitatea de a crea un mediu favorabil pentru primirea unor ”străini” de către rezidenții localnici, de a oferi un sprijin social și economic din partea autorităților locale, precum și depășirea stereotipurilor negative interetnice și interregionale de percepție reciprocă.

Estrem de interesantă, în contextul cercetării noastre, este Bucovina, nordul cărei actualmente face parte din Statul Ucrainean, iar sudul – din Statul Român. Bucovina istorică a fost și este o zonă de frontieră cu o populație multi-etnică, o zonă a contacte interetnice intense. Timp de secole, pe aceste meleaguri au trăit reprezentanți ai populației est-romanice

52 Круглашов А. Этнополитика в Украине: основные вызовы и тенденции реагирования // Politica de stat față de minoritățile naționale și securitatea în bazinul Mării Negre. Conferință ştiinţifică Internațională (Chișinău – Comrat, 12-13 mai 2014). – Chișinău: CEP USM, 2014. – P. 88.

şi est-slave, creând un fel de model pentru coexistenţa diferitelor grupuri etnice. Bucovina este una dintre acele zone din Europa, care a format propria sa tradiţie a relaţiilor oamenilor aparţinând diferitor etnii şi diferitor culturi, care a primit denumirea de ”fenomenul de toleranţă bucovineană ”. Nivelului multi-etnic şi multicultural al Bucovinei a fost influenţat în mare măsură de către destinul ei dramatic. Teritoriul Bucovinei, în întregime, sau în unele segmente ale sale, pe parcursul istoriei a fost parte componentă a mai multor state. Şi totuş, cel mai dramatic destin acest meleag l-a avut în secolul XX. Atunci numai partea ei de nord de câteva ori şi-a schimbat apartenenţa statală. Nu întâmplător cercetătorul ucrainean Volodymyr Fisanov a numit acest teritoriu drept ”punct geopolitic rătăcitor”[53]. Și, bineînțeles, această experiență necesită să fie desiminată, ca această analiză a formării ”modelului” interetnic bucovinean să poată fi utilă altor zone de frontieră asemănătoare. Orice demers științific solid privind analiza modelului interetnic și intercultural a zonelor de frontieră nu poate face abstracție de particularitățile și ”lecțiile învățate” ale altor modele, similare si/sau proxime geografic, de conviețuire.

Timp de secole acest meleag a fost multi-etnic, iar relaţiile dintre diferite grupuri etnice s-au bazat pe un respect reciproc şi s-au caracterizat ca relaţii de stabilitate. Spre excepţie de scurtele perioade din istorie, legate de războaie, inclusiv de cele două războaie mondiale şi de perioada totalitarismului, relaţiile dintre comunităţile etnice din această zonă sunt considerate de către cerecetători ca exemplu[54].

Cercetătorul ucrainean Ihor Burkut confirmă faptul, că între relaţiile interetnice din regiune pentru o perioadă destul de lungă a istoriei au dominat factorii pozitivi. Strămoşi ai românilor şi slavilor din zonă erau ortodocşi, de aceea între ei nu existau conflicte de gen interconfesional, care adesea provoacă, la rândul lor, conflicte etnonaţionale[55]. Toleranţa bucovineană se

53 Фисанов В. Проблема безопасности в условиях подвижных геополитических точек: случай с Буковиной // Пограничные районы на постсоветском пространстве: нетрадиционные аспекты безопасности. Материалы семинара (Черновцы, октябрь 1996 г.). – К.: Феникс, 1997. – С. 88.

54 Буркут І. Г., Ярмистий М.В. Динаміка міжетнічних відносин в Чернівецькій області на сучасному етапі (за матеріалами соціологічних опитувань та періодичної преси 2002-2003 років) // Буковинський журнал. – 2004. – № 1. – С. 87-95.

55 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування і перспективи подолання негативних етностереотипів // Етнічні взаємини на території Єврорегіону “Верхній Прут”: матеріали Міжнародної наукової конференції / Буковинський

baza, de asemenea, şi pe lipsa de concurenţă dintre cele mai mari grupuri etnice, deoarece în perioada medievală etnia juca un rol mai puţin important, în comparaţie, de exemplu, cu principiile unei religii comune, iar cele mai mari grupuri etnice (grupul român şi cel slav) aparţineau aceleiaşi religii, deaceea nivelul potenţialilor conflicte era scăzut semnificativ.

Foarte aproapiat şi similar a fost modul de producţie. Un impact asupra modului paşnic de interacţiune a fost determinat de interdependenţa economică. Chiar şi competitivitatea în Bucovina a devenit un teren de înţelegere. Populaţia Bucovinei a fost într-un contact permanent la diferite niveluri, deoarece, după cum se ştie, relaţii mai complexe o au persoanele şi grupurile de oameni care contactează mai rar. Totodată acest meleag se caracteriza şi prin bilingvism sau chiar polilingvism. Deşi miturile susţin teza, că orice ţăran din Bucovina vorbea mai multe limbi, trebuie să recunoaştem că, desigur – la un nivel destul de slab (sau deţineau de un anumit vocabular necesar pentru a aborda problemele urgente din viaţă).

Cercetătoarea ucraineană Olga Kryvytska recunoscând factorii de toleranţă şi identitate naţională prin specificul regional, menţionează faptul că ucrainenii locuiau pe pământurile care intrau în componenţa altor state, fapt care a format o toleranţă ca una dintre principalele lor caracteristici, devenind totodată, în condiţiile lipsei statalităţii proprii, un element de autoapărare[56]. După opinia altui cercetător ucrainean, Ivan Manolatii, o constatare semnificativă a cercetătoarei este afirmarea că toleranţa interetnică s-a născut deasemenea sub influienţa faptului, că pentru ucraineni pământul a fost cea mai importantă valoare, completând de asemenea că şi lupta comunităţilor etnice din vestul Ucrainei pentru resursele limitate (terenuri) tot era percepută de ei ca cea mai importantă[57]. Suntem de acord cu autorul, completând, în acelaşi timp, ca şi românii în timpul formării ”toleranţei Bucovinene”, de asemenea au locuit în mare măsură în afara statului lor etnic. Toleranţa tradiţională a regiunii a solicitat elaborarea unui astfel de model de coexistenţă, care permitea soluţionarea problemelor inevitabile

політологічний центр та Карінтійський інститут національних меншин. Під ред. А.Круглашова, К.Андервальда, Г.Валентина. – Чернівці: Букрек, 2004. – С. 333.

56 Кривицька О. Чинники національної толерантності та ідентичності: регіональна специфікація / Олена Кривицька // Наукові записки / Збірник. – Вип. 33. – К. ІПіЕНД, 2007. – С. 74.

57 Манолатій І. С. Разом, але майже окремо. Взаємодія етнополітичних акторів на західноукраїнських землях у 1867-1914 рр. Монографія [Текст] / Іван Манолатій. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2010. – С. 56.

prin metode acceptabile pentru toate părtile dialogului.

La un moment dat Bucovina era considerată ca model de comunicare interetnică atât în Imperiul Austro-Ungar, câ şi in Regatul România, şi în Uniunea Sovietică, din care făcea parte acest meleag (sau în întregime sau parţial) la diferite atape ale istoriei sale. Aşa este considerată ea şi acum, fiind o parte componentă a Ucrainei (partea ei de nord) şi a României (partea ei de sud). Nu întâmlător Institute (centre) pentru studierea fenomenului Bucovinei sunt organizate şi în Ucraina, şi în România, şi în Germania şi în Austria. Fenomenul "bucovinismului" a fost cerecetat de experţi din diferite ţări, care au ajuns la concluzia, că acest fenomen a fost cauzat de condiţiile locale, pur bucovinene. O astfel de toleranţă şi înţelegere, completată cu conştiinţa polietnică puteau să existe doar într-un sistem social-politic stabil. Prin urmare, această toleranţă a fost formată într-o perioadă în care stabilitatea regiunii era asigurată de monarhia habsburgică, în care Bucovina, după încorporare, aproape un secol şi jumătate a trăit în stare de pace[58]. Încălcarea echilibrului din cauza războaielor mondiale ducea în mod inevitabil, la dispariţia pentru o anumită perioadă a „bucovinismului" tradiţional[59].

Se înţelege că etnopolitica din perioada habsburgică nu trebuie idealizată, însă adevărul e că, până la primul război mondial, în Bucovina s-a reuşit să fie evitate ciocnirile sângeroase şi creşterea încordării în relaţiile interetnice. Un rol însemnat l-au jucat tradiţiile de respect şi ajutor reciproc, care au existat între ţăranii bucovineni de etnie ucraineană şi română. Asemenea tradiţii s-au încetăţenit şi în Basarabia, unde au convieţuit reprezentanţi ai diferitelor etnii, prevalând moldovenii şi ucrainenii. Aceste tradiţii n-au fost încălcate nici de politica imperială a ţarismului, care a încercat să rusifice populaţia Basarabiei, iar la începutul sec. XX a dezlănţuit nişte dispoziţii şoviniste, provocând ura interetnică. Ca şi în Bucovina, până la primul război mondial între ucrainenii şi moldoveni de aici au existat raporturi de bună vecinătate, iar în stereotipurile etnice elementele pozitive au prevalat faţă de cele negative. Căutarea rădăcinilor istorice ale acestor tradiţii poate fi un proces îndelungat şi poate ajunge până în perioada statelor medievale. Atunci au apărut nu numai etnostereotipurile pozitive, ci şi cele negative,

58 Буркут І. Г., Ярмистий М.В. Динаміка міжетнічних відносин в Чернівецькій області на сучасному етапі (за матеріалами соціологічних опитувань та періодичної преси 2002-2003 років) // Буковинський журнал. – 2004. – № 1. – С. 87-88.

59 Буркут І. Г., Ярмистий М.В. Op. cit. – С. 87-88.

deşi majoritatea covârşitoare a celor negative au început să se manifeste mult mai târziu. În cartea „Bucovina. Etnografie generală”, editată în 1899 de jandarmii austrieci, au fost consemnate stereotipurile vechi. Astfel, despre români se spunea că sunt rezervaţi şi răzbunători, iar despre ucraineni – că sunt la fel de răzbunători, dar şi fataliști[60].

Etnostereotipurile negative în regiune sunt răspânditde cel mai puţin în zonele în care contactele interetnice sunt mai intensive, unde există relaţii permanente de bună vecinătate. În schimb, respingerea categorică a elementului alogen are loc cel mai des acolo unde închipuirea despre el nu-i întărită de experienţa personală a comunicării de fiecare zi cu reprezentanţii altor etnii. Dacă populaţia polietnică din Bucovina şi Basarabia a elaborat împreună, pe parcursul secolelor, modele de convieţuire în care a existat necesitatea luării în considerare a diverselor interese, atunci în ţinuturile etnice omogene a dominat alt model. Acolo a lipsit necesitatea studierii limbii vecinului şi respectării particularităţilor lui naţionale. Acest model poate fi considerat drept „confortabil”. Aproape omogene din punct de vedere etnic pot fi numite câteva state balcanice, care şi-au dobândit independenţa totală în sec. XIX şi din care a făcut parte şi România. În 1918, când în componenţa ei au intrat pământuri cu populaţie polietnică, autorităţile oficiale au încercat să introducă aici modelul obişnuit al relaţiilor interetnice, care s-au format în cadrul unui stat monoetnic. Această încercare, însă, a provocat o rezistenţă din partea etniilor care s-au pomenit, contrar voinţei lor, în componenţa României[61].

Ucrainenii din Bucovina la Vecea lor din 3 noiembrie 1918 s-au pronunţat pentru intrarea părţii de nord a ţinutului, cu populaţie majoritară ucraineană, în componenţa Ucrainei. Însă realitatea geopolitică a fost complect alta și toată Bucovina a fost alipită la România (vezi mai detaliat[62]).

60 Die Bukowina. Eine allgemeine Heimatkunde = Буковина. Загальне краєзнавство / Переклад з нім. Ф.С.Андрійця, А.Т. Квасецького – Видання друге, стереотипне – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 50-51, 101-102.

61 Буркут І. Буковина в планах Великої Румунії // Буковина 1918-1940 рр.: зовнішні впливи та внутрішній розвиток (матеріали та документи) / Упор. та ред.. С.Д. Осачука; Резюме нім. та англ.. мов. – Чернівці: Зелена Буковина, 2005. – С. 33-34 (30-57)

62 Hakman S. Influența factorilor geopolitici și etnici on soarta Bucovinei on timpul conflagrațiilor mondiale și a reglementărilor postbelice // În amintirea unui istoric român Nicolae Ciachir / Nicoleta Ciachir, Sorin Marcel Colesniuc. – București: Editura Etnologică, 2016. – P. 905-929.

Populaţia ucraineană a ţinutului s-a simţit insultată din punct de vedere etnonaţional, ceea ce s-a manifestat neîntârziat asupra formării stereotipurilor negative faţă de români. Însă protestul s-a manifestat şi sub formă paşnică. Împotrivirea faţă de românizarea forţată în ţinutul Bucovinei a căpătat şi forme de adresare către comunitatea mondială şi a generat creşterea încordării în relaţiile interetnice. Iar din anii ”30 în Bucovina a început să sporească influenţa Organizaţiei Naţionaliştilor Ucraineni, ceea ce a trezit îngrijorarea autorităţilor române. În mediul populaţiei româneşti din regiune au început să se răspândească repede stereotipurile negative faţă de ucraineni, şi dimpotrivă. Dacă în mijlocul ucrainenilor a existat stereotipul românului-şovinist, care încearcă în fel şi chip să asimileze populaţia de altă origine etnică, atunci în mediul românesc era cultivat stereotipul ucraineanului-separatist, trădător al intereselor României Mari[63].

Aceste stereotipuri politice se suprapuneau peste clişeele deja existente la nivelul oamenilor de rând, intensificând simţitor efectul acestora. Sentimentele de expresie emoţională, generate de încălcarea drepturilor naţionale ale populaţiei ucrainene din Bucovina şi Basarabia, erau canalizate nu numai împotriva autorităţilor oficiale, vinovate de promovarea unei asemenea politici, ci şi, de multe ori, împotriva majorităţii reprezentanţilor populaţiei româneşti din ţinut, în care ucrainenii din partea locului vedeau nişte promotori ai politicii şoviniste. Iar între români se intensifica atitudinea faţă de ucraineni ca faţă de „bolşevici”, care au devenit unelte ale politicii totalitariste a Moscovei. Ultimul stereotip a fost inoculat cu o putere deosebită în conştiinţa populaţiei româneşti a Bucovinei după anul 1940, când ţinutul a fost alipit la U.R.S.S.[64]

„Sovietizarea” părţii de nord a Bucovinei şi Basarabiei a fost însoţită de represalii draconice asupra persoanelor de diferite etnii, ceea ce a provocat nemulţumiri în rândul maselor. Mulți dintre ei au avut de suferit mai târziu în condițiile regimului stalinist de organele securității statului. Represiunile politice şi deportările forţate din aceste meleaguri au distrus soarta la mii de locuitori[65], iar lângă satul Fântâna Albă au fost masacrați de la o mie

63 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 335-336.

64 Гакман С. Бессарабія та Буковина між миром і війною (Питання Буковини та Бессарабії в міжнародних відносинах, 1917 – 1940 рр.): Монографія . – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – С. 159-199.

65 Вечерний Кишинев. – 1989. – 8 июля; Радянська Буковина. – 1990. – 12 червня; Час. – 1991. – 21 червня.

până la 3 mii de persoane pașnice[66].

Întrucât teritoriul regiunii Cernăuţi a fost inclus în componenţa R.S.S. Ucrainene, o parte a populaţiei româneşti din ţinut asocia crimele regimului totalitar cu „ucrainizarea" teritoriilor alipite de curând la U.R.S.S. Pierderea privilegiilor naţionale a provocat de data aceasta o insultă etnonaţională la adresa populaţiei româneşti a ţinutului. Iar ucraineni au trecut încă o dată prin această stare, atunci când au simţit că ei înşişi au devenit obiect al politicii de rusificare[67].

În U.R.S.S. la nivel oficial era promovată „prietenia dintre popoare", iar stereotipurile etnice negative erau dezaprobate. Totodată, în ţară aveau loc represiuni pe criterii etnice, inclusiv etnocidul, aşa cum s-a procedat, de exemplu, cu tătarii din Crimeea sau cu populaţia cecenă. Victime ale strămutărilor forţate, deşi din alte motive, au devenit o parte considerabilă a polonezilor sovietici şi aproape toţi nemţii sovietici. În 1940, din nordul Bucovinei şi Basarabia au fost repatriaţi în Germania zeci de mii de nemţi etnici. Strămutarea lor a fost prevăzută în Tratatul sovieto-german[68] şi s-a făcut în acelaşi mod, ca şi repatrierea nemţilor etnici din Galiţia şi Volyn – pământuri alipite la U.R.S.S. în 1939.

Afară de aceasta, repatrierea nemţilor din Bucovina a cunoscut o anumită asigurare propagandistică. Pe parcursul unei perioade de timp îndelungate propaganda sovietică susţinea că, în felul acesta era lichidată, „agentura hitleristă", deşi o parte considerabilă a nemţilor bucovineni se afla în afara politicii sau împărtăşea concepţii politice democratice. Cultivarea dispoziţiilor antigermane se baza pe prejudicii etnice negative, mai ales alimentate de evenimentele celui de-al doilea război mondial. Identificarea tuturor nemţilor cu regimul totalitar, care a existat în Germania în perioada anilor 1933-1945, se bucura de o anumită răspândire în mijlocul celei mai înapoiate părţi a societăţii sovietice. Deşi, oficial, asemenea dispoziţii erau dezaprobate, autorităţile foloseau acest stereotip în interese proprii, cu precădere la finele anilor ''40 şi începutul anilor ''50, când, sub pretextul „luptei împotriva cosmopolitismului", în Uniunea Sovietică societăţii i se

66 Молодий буковинець. – 1991. – № 13. – С. 3.

67 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 336.

68 Осачук С.Д., Заполовський В.М, Холдницький В.Ф. «Додому в Райх!» Переселення німців з Північної Буковини 1940 року (Матеріали, свідчення, документи) / Осачук С.Д., Заполовський В.М, Холдницький В.Ф. – Чернівці: Золоті литаври, 2004. – 132 с.

implanta suspiciunea şi chiar ura faţă de tot ce-i străin, mai ales occidental.

Tot în modul acesta, pe parcursul unei perioade de timp îndelungate, erau inoculate consecvent şi dispoziţiile antipoloneze, prin cele mai diferite mijloace (învăţământ, mass-media, filme, literatură), fiind scoase în evidenţă laturile negative din istroia raporturilor ucraineano-poloneze. O strămutare masivă a polonezilor bucovineni în patria lor istorică s-a produs în anul 1946. Polonezii care, totuşi, au rămas în regiunea Cernăuţi au fost lipsiţi de posibilitatea de a studia în limba maternă şi a-şi satisface necesităţile culturate proprii. Asemenea situaţie a existat nu numai în regiunea Cernăuţi, ci şi în întreaga U.R.S.S. Specificul Bucovinei a constat în aceea că, de exemplu, spre deosebire de Galiţia şi Volyn, aici n-a existat o puternică atidutine preconceptă antipoloneză, o contrapunere formată pe parcursul secolelor. În ţinutul nostru polonezii au reprezentat întotdeauna o minoritate etnică şi n-au luptat pentru dominaţie. De aici şi particularitatea stereotipurilor în relaţiile etnice, care se deosebeşte simţitor de cele care s-au format în Galiţia vacină. La ucrainenii bucovineni polonezul se asocia nu atât cu chipul unui pan – mare proprietar de pământ sau funcţionar, cât cu cel al unui meseriaş, care fabrica produse necesare în gospodărie, şi încă de calitate bună[69].

Trebuie subliniat şi faptul că în conştiinţa majorităţii covârşitoare a ucrainenilor şi românilor bucovineni a lipsit atitudinea negativă faţă de nemţii şi polonezii bucovineni. Dimpotrivă, a predominat atitudinea pozitivă, o anumită simpatie care contrasta cu politica discriminatorie a autorităţilor faţă de aceste minorităţi naţionale. Dar în prioada sovietică obiect al restricţiilor pe motive etnice au fost nu numai polonezii şi nemţii[70].

Aici ar fi cazul să subliniem că în perioada postbelică la o discriminare deosebită în Uniunea Sovietică a fost supusă populaţia evreiască. Această discriminare s-a făcut simţită, în particular, în regiunea Cernăuţi. Sub pretextul luptei împotriva sionismului, autorităţile sovietice îngrădeau pe toate căile cele mai elementare drepturi ale evreilor în multe domenii ale vieţii, ceea ce s-a soldat, în ultimă instanţă, cu o emigrare masivă a populaţiei evreieşti din U.R.S.S. Deşi, oficial, antisemitismul primitiv era condamnat la nivelul populaţiei ţării, în realitate statul promova o pronunţată politică atisemită. Stereotipul negativ, cu elemente de prejudecăţi antisemite perimate, era propagat printr-o serie de medii de informare publică şi literatura

69 Буркут І. Регіональні традиції міжетнічного спілкування... – С. 336.

70 Ibidem. – С. 336.

politică de orientare antisionistă. Pericolul cultivării unor astfel de prejudecăţi etnice era deosebit de mare, deoarece în conştiinţa unor reprezentanţi ai generaţiei în vârstă aceste stereotipuri se suprapuneau peste clişeele propagandei naziste din perioada celui de-al doilea război mondial. Vom sublinia că antisemitismul de stat a devenit cauza principală a emigrării masive a populaţiei evreieşti din U.R.S.S., după care s-a modificat simţitor situaţia etno-demografică în regiunea Cernăuţi în ansamblu şi, mai ales, în oraşul Cernăuţi.

Cultivarea cu bună ştiinţă a unei atitudini etnice preconcepute era folosită de conducerea sovietică pentru atingerea scopurilor principale ale etnopoliticii sale. Iar scopul ei final era contopirea tuturor naţiunilor şi naţionalităţilor U.R.S.S. într-un popor sovietic unic, cu o singură limbă de comunicare – limba rusă. În ţară exista un astfel de fenomen nefiresc, ca endofobia etnică, adică dorinţa unui mare număr de persoane de a renunţa conştient la limba şi cultura maternă şi a se identifica, astfel, cu comunitatea etnică rusă. Răspândirea etnostereotipurilor negative faţă de o serie de etnii neruse a contribuit, într-o anumită măsură, la lărgirea acestui fenomen. Dar în acea perioadă în societate au existat şi dispoziţii etnice antiruse, deşi ascunse cu grijă: în caz de demascare, exponenţii lor erau pedepsiţi pentru „naţionalism burghez”[71].

În mediul reprezentanţilor etniilor deprimate se forma chipul cotropitorului rus, executor al voinţei Moscovei. Şovinismul de stat, a cărui ideologie o propagau exponenţii politicii naţionale sovietice, genera o reacţie inversă din partea etniilor neruse. Unul dintre indiciile ei a devenit extinderea etnostereotipurilor antiruse. În Bucovina aceste stereotipuri etnice negative au avut un anumit specific. Primele aşezări ruse au apărut aici în sec. XVIII, ele fiind întemeiate de ortodocşi de rit vechi, pe care localnicii îi numeau lipoveni. Acest grup etnoconfesional avea un caracter închis şi trăia destul de izolat de populaţia locală românească şi ucraineană. Modul de trai al ortodocşilor de rit vechi, deosebit de cel obişnuit în Bucovina, trezea mirare şi o anumită neînţelegere din partea ucrainenilor şi românilor. Dar, în ansamblu, atitudinea faţă de ei era binevoitoare: populaţia locală manifesta respect pentru hărnicia şi spiritul lor întreprinzător, de aceea nu poate fi vorba despre oarecare rădăcini istorice adânci ale atitudinii etnice preconcepute faţă de ruşi în Bucovina. Prejudecăţile etnice antiruse au apărut mai târziu, după dispariţia dispoziţiilor moscvofile atât de răspân-

71 Ibidem. – C. 338.

dite în prima jumătate a sec. XIX şi începutul sec. XX. Chipul idealizat al rusului fusese răspândit în trecut în mijlocul acelei părţi a ucrainenilor bucovineni, care erau nemulţumiţi de anumite realităţi ale vieţii în cadrul Austro-Ungariei preponderent catolice şi vedeau o alternativă în Rusia ortodoxă, cunoscută unilateral, în temei pe baza exemplelor demne de urmat din literatura rusă, foarte populară pe atunci. Operele celor mai de seamă scriitori ruşi erau răspândite pe larg, în original sau în traducere, printre reprezentanţii culţi ai comunităţii ucrainene din Bucovina. Iar în mediul ţărănimii dispoziţiile moscvofile erau inoculate de preoţii ortodocşi, care se orientau spre Rusia. La începutul sec. XX autorităţile austriece, îngrijorate de aceste dispoziţii, au început să desfăşoare o luptă consecventă pentru combaterea lor. Dar crahul moscvofilismului vechi s-a produs nu atât datorită măsurilor întreprinse de autorităţile austriece, cât din cauza războiului din 1914-1918. Activiştii mişcării moscvofile au fost supuşi represiunilor de către autorităţile austriece şi n-au mai reuşit să orienteze opinia publică în direcţia necesară lor. În acelaşi timp, bucovinenilor li s-a oferit posibilitatea să cunoască nu din auzite militarismul şi birocraţia ţaristă, ceea ce a spulberat definitiv chipul idealizat, creat de propaganda promoscovită în anii anteriori.

Asupra formării unui etnostereotip negativ antirus a influenţat mai ales comportamentul militarilor ruşi în timpul primului război mondial, când Bucovina a fost ocupată de trupele ţariste. Amintirile despre represiunile şi fărădelegile lor s-au înrădăcinat adânc în memoria bucovinenilor de diferite etnii. Iar evenimentele din 1940 şi din anii următori au consolidat această imagine negativă. Totodată, aceste prejudecăţi etnice nu trebuie exagerate – contactele personale de prietenie ale multor bucovineni cu ruşii au shimbat nu o dată acest etnostereotip negativ. Procese asemănătoare au avut loc şi în Moldova. Doar până în 1991 R.S.S.U. şi R.S.S.M. au făcut parte din acelaşi stat, iar regiunea Cernăuţi a avut relaţii cu raioanele învecinate ale R.S.S.M. în cele mai diverse domenii ale vieţii, începând cu cele de rudenie. Formarea stereotipurilor etnice la moldoveni şi ucraineni a evoluat în aceeaşi direcţie şi în ceea ce priveşte atitudinea lor faţă de alte etnii. Iar în raporturile ucraineano-moldoveneşti din perioada sovietică s-a răspândit într-o măsură anumită şi alt stereotip.

În mijlocul populaţiei ucrainene s-a format chipul moldoveanului prost adaptat la realităţile vieţii contemporane din marile oraşe. Un „erou” tipic al numeroaselor bancuri povestite, de regulă, în limba rusă, era anume un

personaj ieşit de curând dintr-un sat moldovenesc. Baza obiectivă a acestui stereotip au devenit conflictele dintre modul de viaţă patriarhal şi procesele urbanizării, inevitabile în perioada modernizării accelerate. Aceste conflicte au fost caracteristice în egală măsură atât pentru societatea moldovenească, cât şi pentru cea ucraineană, însă din cauza etnostereotipului o parte a ucrainenilor, care suferea de pe urma proceselor urbanizării, încerca să extrapoleze complexele proprii asupra reprezentanţilor etniei vecine. Încercări similare au existat şi din partea opusă. Trebuie de menţionat că asemenea stereotipuri nu conţineau elemente de ură şi duşmănie; în ele se poate vedea mai degrabă o ironie nerăutăcioasă şi o zeflemea reciprocă.

Emoţii vădit negative apăreau doar în cazurile când în procesele etnice complexe se implica statul, încercând, prin metode administrative brutale, să-şi atingă scopurile politice. Astfel, la locuitorii raionului Herţa a existat o conştiinţă etnică românească bine conturată. Aceeaşi conştiinţă a avut-o şi o parte considerabilă a populaţiei românofone din raioanele Hliboca şi Storojineţ ale regiunii Cernăuţi. Dar în perioada sovietică lor li se impunea etnonimul „moldovean", ceea ce a generat un protest absolut firesc. Totodată, o bună parte a locuitorilor românofoni din raionul Noua Suliţă se considerau moldoveni şi manifestau o atitudine negativă faţă de încercările de a fi identificaţi ca români. Orice influenţă forţată din partea statului asupra proceselor etnice fireşti nu poate duce decât la apariţia problemelor în domeniul etnopolitic. Iar regimurile totalitare încearcă, prin metode administrative, să asimilieze minorităţile şi să spargă rezistenţa celor care se împotrivesc măsurilor de asimilare. În acest caz etnostereotipurile negative sunt folosite pentru neutralizarea acestei împotriviri.

Formarea stereotipurilor etnice negative la populaţia judeţului Suceava (România) a avut multe trăsături comune cu procesele similare din regiunea Cernăuţi (Ucraina). În condiţiile totalitarismului minorităţile au fost întotdeauna nedreptăţite. Astfel, în perioada dictaturii lui Ceauşescu oficialităţile de la Bucureşti au promovat o politică şovinistă, din cauza căreia au avut de suferit diferite etnii. În consecinţă, din România au emigrat masiv nemţii şi evreii, în ţară s-au agravat contradicţiile etnice, în primul rând relaţiile cu populaţia maghiară. Anume conflictul etnopolitic din Transilvania a pus începutul căderii regimului lui Ceauşescu. Iar calea spre depăşirea etnostereotipurilor negative existente s-a deschis după răstrunarea regimurilor comuniste. Ucrainenii din România au sperat mult că necesităţile lor în domeniul învăţământului şi culturii, ignorate în perioada

lui Ceauşescu, vor fi, în sfârşit, satisfăcute măcar în măsura în care erau satisfăcute în România în anii ’50 şi la începutul anilor ’60. Primii paşi ai noii puteri s-au arătat a fi cât se poate de optimişti. Deși există încă multwe probleme în acest domeniu, fără îndoală, elemente pozitive există. Etnopolitica Ucrainei și a României poate fi comparată şi se pot găsi argumente în folosul unei sau altei părţi. Dar sarcina noastră este nu analiza politicii de stat într-un domeniu atât de dificil, ca relaţiile interetnice, ci perspectivele depăşirii etnostereotipurilor negative, unde rolul principal revine societăţii. Etnopolitica oricărui stat doar creează condiţii favorabile sau nefavorabile pentru renunţarea la prejudecăţile etnice învechite, înşişi cetăţenii urmând să le accepte sau nu. Atunci când societatea tinde spre democraţie, ei îi este mult mai uşor să renunţe la povara arhaică a unor timpuri trecute.

Astfel, Ucraina independentă a renunţat categoric la politica de stat a antisemitismului din perioada sovietică. Proclamând opţiunea europeană, Kievul și Bucureştiul au făcut mult în domeniul elaborării principiilor unei etnopolitici democratice. Promovarea acestei politici trebuie să creeze condiţii pentru depăşirea treptată a consecinţelor negative ale totalitarismului într-un domeniu etnopolitic dificil. Dar năruirea prejudecăţilor etnice perimate este imposibilă fără acţiuni bine gândite din partea institutelor societăţii civile. Experienţa arată că la un stereotip negativ se renunţă mult mai uşor atunci când sunt cunoscute în profunzime culturile altor etnii, iar activităţile comune sunt în avantajul reciproc. Dacă mai înainte a existat expresia „să prietenim împotriva cuiva”, în prezent trebuie să prietenim „pentru ceva”. Scopul ţărilor vecine este integrarea în Europa şi această cale va putea fi parcursă mai uşor împreună. În cadrul entoregiunii Bucovina poate fi foarte utilă lărgirea considerabilă a contactelor între populaţia regiunii şi cea a judeţelor vecine, ceea ce va contribui la lichidarea rămăşiţelor unor prejudecăţi care s-au format istoric. Şi aici nu trebuie să contăm numai pe politica de stat; societatea va trebui să ia iniţiativa în mâinile sale.

Societăţile de cultură şi alte organizaţii publice pot aduce multe elemente pozitive la cauza renaşterii celor mai bune tradiţii de comunicare interetnică, cu care s-a proslăvit Bucovina. Societăţile ucrainene i-ar putea ajuta să însuşească limba ucraineană pe acei locuitori din judeţele învecinate ale României, care doresc s-o cunoască. Iar societăţile de cultură românească le-ar da posibilitatea să studieze limba română acelor locuitori din regiunea Cernăuţi, care vor s-o însuşească. Studierea benevolă a unei

limbi deschide calea unei activităţi comune în diverse domenii ale vieţii şi este un mijloc eficient de depăşire a stereotipurilor negative. Studierea limbii necesită mari eforturi şi munca depusă în acest domeniu este o chezăşie a interesului profund faţă de cultura popoarelor vecine. Etniile care locuiesc în cadrul Euroregiunii au multe puncte comune nu numai în diverse domenii ale culturii, ci şi în mentalitatea lor. Societăţile de cultură ca organizaţii publice pot face mult ca vecinii de diferite etnii să se cunoască mai bine unul pe altul, ceea ce va contribui la dezvoltarea realţiilor de bună vecinătate.

Se are în vedere nu substituirea funcţiilor şcolilor minorităţilor naţionale, ci studierea limbilor de către populaţia adultă, dacă aceste limbi sunt necesare pentru activitatea comună şi comunicare cotidiană. Din păcate, populaţia ucraineană a regiunii Cernăuţi deocamdată cunoaşte insuficient limba şi cultura română. La fel, şi populaţia din judeţele de frontieră ale României are o închipuire vagă despre limba şi cultura ucraineană. Cunoaşterea profundă a realizărilor culturale ale vecinilor ap permite să se renunţe la ideile preconcepute, care s-au format datorită experienţei istorice negative şi politicii de mare putere, promovate de regimurile de altădată.

Deosebit de mult dăunează relaţiilor de bună vecinătate sublinierea exagerată a unor fapte istorice, care pot fi interpretate ca revendicări teritoriale reciproce. La nivel oficial aceste probleme sunt reglementate, însă în conştiinţa socială reapar din când în când emoţiile în legătură cu unele evenimente din trecut. Dacă fiecare dintre cele trei ţări vecine insistă asupra opţiunii sale europene, ar fi de dorit ca şi societăţile lor să aleagă un model de conduită caracteristic Europei contemporane. E timpul ca problemele istorice să fie lăsate în seama istoricilor, iar noi să ne concentrăm asupra soluţionării în comun a sarcinilor contemporaneităţii, ca popoarele noastre să aibă viitorul pe care îl merită. Pentru aceasta, însă, e nevoie să renunţăm la ideile preconcepute perimate şi să vedem în vecinul nostru mai întâi de toate un partener de activitate comună, ceea ce va fi în folosul reciproc al tuturor părţilor care participă la colaborare.

Relaţiile actuale dintre ambele părți ale Bucovinei trebuie să se bazeze pe principiile consfinţite în acordurile OSCE de la Helsinki, acordurile bi– şi multilaterale. Aceste relaţii trebuie structurate pe principiile colaborării transfrontaliere şi ajutorului reciproc. Aceasta, la rândul său, solicită stabilitate internă în regiunile de frontieră, care poate fi obţinută numai în condiţiile unei conduceri înţelepte, corectitudinii din partea administrații-

lor publice, a grupurilor sociale şi a societăţilor naţional-culturale. Numai aşa poate fi deschisă calea spre „o Europă a diversităţilor”.

Cu scopul armonizării de mai departe a relaţiilor interumane, interetnice, colaborării transfrontaliere dintre diferite părţia ale Bucovinei, a depășirii strereotipurilor negative etnonaționale și etnoregionale, după părerea noastră sunt necesare următoarele:

1. Dezvoltarea dialogului permanent dintre stat şi minoritatea etnonaţională, considerând minoritatea nu namai ca partener în consolidarea democraţiei interne, ci factor de integrare interstatală şi europeană. Este necesar sprijinul din partea autorităţilor locale a diferitor părţi ale Euroregiunii pentru dezvoltarea diplomaţiei populare. Propunem să fie organizate cursuri speciale pentru liderii organizaţiilor neguvernamentale, inclusiv al societăţilor naţional-culturale, a jurnaliştilor, la care se vor studia cultura, tradiţiile, menajamentul diversității, etichetul diplomatic.
2. Părţile trebuie să facă eforturi pentru depăşirea falsificărilor legate de relaţiile ucraineano-româneşti, stării minorităţilor etno-naţionale în ambele ţări, şă sprijine contactele mai intensive dintre cercetătorii ucraineni şi cei români, scopul cărora va fi elaborarea comună şi editarea unor manuale de istorie, corecte din acest punct de vedere, pentru şcolile din zonele limitrofe ale ţărilor vecine.
3. În localităţile bilingve limitrofe, unde oferta tradiţională a şcolilor nu corespunde complect situaţiei, în rezultatul căreia instruirea copiilor duce spre unificare şi la un refuz de la o altă cultură (câteodată da la cea proprie), în contextul proceselor de integrare europeană cu scopul combaterii stereotipurilor negative al percepţiei reciproce şi referitor la minorităţi, realizării, a realizării comunicării sincere, care se bazează pe stima faţă de valorile celorlalţi, după părerea noasrtă, e necesar de a întroduce în procesul de instruire educaţia interculturală, crearea unor centre informaţionale, cabinete interculturale. Deschiderea faţă de cultura, istoria, meşteşugurile, tradiţiile poparelor vecine, obţinută datorită programelor şcolare, manualelor, materialelor didactice reciproce vor contribui nu numai la stabilitatea internă, dar şi la formarea unei imagini pozitive a ţărilor proprii.
4. Crearea unor condiţii favorabile pentru integrarea socială, lingvistică, etnografică persoanelor strămutate din cauza războpiului rus-uarainenan, luând cont de faprtul, că integrarea este un proces care necesită reciprocitate.